

ПРАВИЛНИК О ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОБРАЗОВАЊА
И ВАСПИТАЊА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПРЕДМЕТЕ
У СТРУЧНИМ И УМЕТНИЧКИМ ШКОЛАМА

• ПРЕЧИШЋЕН ТЕКСТ •

ИСТОРИЈА ГЕОГРАФИЈА

YU
Z-6
(1,98)

**ПРАВИЛНИК О ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОБРАЗОВАЊА
И ВАСПИТАЊА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПРЕДМЕТЕ
У СТРУЧНИМ И УМЕТНИЧКИМ ШКОЛАМА**

• *ПРЕЧИШЋЕН ТЕКСТ* •

**ИСТОРИЈА
ГЕОГРАФИЈА**

„СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК” са п.о.
БЕОГРАД, 1998.

ИСТОРИЈА – ГЕОГРАФИЈА

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek -
2004/2653

Издавач:

ЈАВНО ПРЕДУЗЕЋЕ „СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК”
са потпуном одговорношћу

За издавача:

МИЛИЋ МИШКОВИЋ, директор

Приредили:

СВЕТЛАНА КОМАРЧЕВИЋ
СМИЉА КРНЕТА

Рецензент:

АЛЕКСАНДАР ГЛАДОВИЋ

Уредник:

АНА МАРЈАНОВ

Ликовно-графички уредник:

НИКОЛА БОГДАНОВИЋ

Компјутерска обрада текста:

ФОТО-СЛОГ „СЛУЖБЕНОГ ГЛАСНИКА”
Миодраг Панић

Тираж: 800

УЧ
2-6
(1,98)

Штампа: Штампарија „Гласник”, Београд, Лазаревачки друм 15

САДРЖАЈ

	Страна
ПРАВИЛНИК О ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПРЕДМЕТЕ У СТРУЧНИМ И УМЕТНИЧКИМ ШКОЛАМА	7
ПРОГРАМ ИСТОРИЈЕ ЗА ТРОГОДИШЊЕ СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ	15
ПРОГРАМ ИСТОРИЈЕ ЗА ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ	23
ПРОГРАМ ГЕОГРАФИЈЕ ЗА ТРОГОДИШЊЕ И ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ СРЕДЊЕ ОБРАЗОВАЊЕ	39

У средњим школама се примењује већи број подзаконских аката који су више пута мењани. Најпре су приређени пречишћени текстови оних подзаконских аката које примењују све стручне и уметничке школе. Оцењено је да ће објављивање пречишћених текстова олакшати њихову примену. Намера издавача је да се објаве потпуније збирке школских прописа које би корисницима помогле да их тачно, лако и брзо примењују.

Правилник о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама објављен је у „Службеном гласнику – Просветном гласнику”, број 6/90. Овај подзаконски акт допуњен је 1991. године и после мењан осам пута. Све измене и допуне објављене су у „Просветном гласнику”, бр. 4/91, 7/93, 17/93, 1/94, 2/95, 3/95, 8/95 и 5/96.

У стручним и уметничким школама се осим заједничких предмета примењују и посебни наставни планови и програми стручних предмета за образовне профиле по подручјима рада.

Други често примењиван подзаконски акт јесте – Правилник о врсти стручне спреме наставника, стручних сарадника и сарадника у настави у стручним школама који је објављен у „Просветном гласнику” број 5/91, а пет измена и допуна у бројевима: 1/92, 21/93, 3/94, 7/96 и 7/98.

Како је отежано примењивање подзаконских аката са великим бројем измена и допуна, приређивачи су, најпре, припремили пречишћене текстове:

– Правилника о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама,

– Правилника о врсти стручне спреме наставника, стручних сарадника и сарадника у настави у стручним школама.

Пречишћени текстови ова два прописа припремљени су и објављени у десет публикација, и то:

1. Српски језик и књижевност,
2. Језици и књижевности националних мањина,
3. Страни језици (први и други),
4. Историја и Географија,
5. Математика, Физика, Рачунарство и информатика,
6. Хемија, Биологија и Заштита животне средине,
7. Музичка уметност, Ликовна култура и Физичко и здравствено васпитање,
8. Социологија, Устав и права грађана и Филозофија,

9. Опште педагошко-дидактичко упутство за остваривање садржаја програма у средњим школама и Основе васпитног рада у средњој школи,

10. Правилник о врсти стручне спреме наставника, стручних сарадника и сарадника у настави у стручним школама.

Свака од првих осам публикација садржи нормативни део Правилника о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама са табелама наставног плана и програмима предмета по разредима за трогодишње и четворогодишње образовање са упутством.

Текстове наставних планова и програма, објављене у „Просветном гласнику“, приређивачи су за ове брошуре дорађивали што се тиче језика, уједначавали су текст и прилагодили га уставној и законској терминологији (српски језик, националне мањине, Република Србија, СРЈ).

Начин обележавања и презентовања наслова, поднаслова и назива наставних јединица логично се разликује од текста објављеног у „Просветном гласнику“ (А4 формат) јер је морао бити прилагођен представљању текста у брошурама (А5 формат).

Ове брошуре чине посебну едицију.

Приређивачи

ПРАВИЛНИК

О ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПРЕДМЕТЕ У СТРУЧНИМ И УМЕТНИЧКИМ ШКОЛАМА*

Члан 1.

Овим правилником утврђују се план и програм образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним школама (у даљем тексту: план општеобразовних предмета) за образовне профиле III и IV степена стручне спреме и програм за математику за II, III и IV разред као заједнички општеобразовни и стручни предмет.

План и програм образовања из става 1. овог члана одштампани су у овај правилник и чине његов саставни део.

I. ПЛАН ОПШТЕОБРАЗОВНИХ ПРЕДМЕТА

Члан 2.

Број часова наставе српског језика и књижевности за образовне профиле III степена стручне спреме (у даљем тексту: III степен), у I разреду износи по три часа седмично са 105 часова годишње, у II – по два часа седмично са 70 часова годишње и III – по два часа седмично са 60 часова годишње.

Број часова наставе српског језика и књижевности за образовне профиле IV степена стручне спреме (у даљем тексту: IV степен), у сва четири разреда износи по три часа седмично са 105 часова годишње, осим у IV разреду са 90 часова годишње.

Члан 3.

У стручној школи у којој ученици стичу образовање на језику националних мањина, број часова наставе српског језика и књижевности за III степен у сва три разреда износи по два часа седмично са 70 часова годишње, осим у III разреду – са 60 часова.

У стручној школи из става 1. овог члана број часова наставе српског језика и књижевности за IV степен у сва четири разреда износи по два часа седмично са 70 часова годишње, осим у IV разреду – са 60 часова.

* „Службени гласник СРС – Просветни гласник”, број 6/90, „Службени гласник РС – Просветни гласник”, број 4/91 и „Просветни гласник”, бр. 7/93, 17/93, 1/94, 2/94, 3/95, 8/95 и 5/96.

Члан 4.

У стручној школи у којој ученици стичу образовање на албанском, мађарском, румунском, бугарском, русинском, односно словачком језику, број часова наставе језика и књижевности националне мањине за III степен износи у I разреду по три часа седмично са 105 часова годишње, у II – по два часа седмично са 70 часова годишње и III – по два часа седмично са 60 часова годишње.

У стручној школи из става 1. овог члана број часова наставе језика и књижевности националне мањине у сва четири разреда износи по три часа седмично са 105 часова годишње, осим у IV разреду са 90 часова годишње.

Члан 5.

Број часова наставе енглеског, француског, руског, односно немачког језика за III степен износи по два часа седмично са 70 часова годишње, осим у III разреду – са 60 часова.

Број часова наставе страног језика из става 1. овог члана за IV степен износи по два часа седмично са 70 часова годишње, осим у IV разреду – са 60 часова.

Члан 6.

Број часова наставе устава и права грађана у III разреду за III степен и IV разреду за IV степен износи по један час седмично са 30 часова годишње.

Члан 7.

Број часова наставе историје за III степен у I разреду износи по три часа седмично са 105 часова годишње.

Број часова наставе историје за IV степен у I и II разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Члан 8.

Број часова наставе географије за III степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Број часова наставе географије за IV степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Члан 9.

Број часова наставе математике за III степен у I разреду износи по три часа седмично са 105 часова годишње, а у II разреду по два часа седмично са 70 часова годишње.

Број часова наставе математике за IV степен у I и II разреду износи по три часа седмично са 105 часова годишње.

Члан 10.

Број часова наставе рачунарства и информатике за III степен у I разреду износи по један час седмично са 35 часова годишње и 60 часова у блоку.

Број часова наставе рачунарства и информатике за IV степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње и 60 часова у блоку.

Члан 11.

Број часова наставе хемије за III степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Број часова наставе хемије за IV степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Члан 12.

Број часова наставе екологије и заштите животне средине за III степен у I разреду износи по један час седмично са 35 часова годишње.

Број часова наставе биологије за IV степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Члан 13.

Број часова наставе физике за III степен у I разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Број часова наставе физике за IV степен у I и II разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Члан 14.

Број часова наставе музичке уметности за III и IV степен у I разреду износи по један час седмично са 35 часова годишње.

Члан 15.

Број часова наставе ликовне уметности за III и IV степен у II разреду износи по један час седмично са 35 часова годишње.

Члан 16.

Број часова физичког и здравственог васпитања за III степен износи по два часа седмично са 70 часова годишње, осим у III разреду – са 60 часова.

Број часова физичког и здравственог васпитања за IV степен износи по два часа седмично са 70 часова годишње, осим у IV разреду – са 60 часова.

Члан 17.

Број часова наставе социологије за IV степен у III разреду износи по два часа седмично са 70 часова годишње.

Члан 18.

Број часова наставе филозофије за IV степен у IV разреду износи по два часа седмично са 60 часова годишње.

II. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

Члан 19.

Осим наставе, стручне школе остварују:

- феријалну праксу и практични рад према посебним захтевима подручја рада,
- додатни рад до 60 часова у сваком разреду,
- друштвено-корисни рад по два радна дана у сваком разреду и
- припремни и допунски рад до 60 часова у сваком разреду.

III. ФАКУЛТАТИВНЕ АКТИВНОСТИ

1. Факултативне наставне активности

Члан 20.

Број часова наставе језика националних мањина са елементима националне културе за III степен износи по два часа седмично са 70 часова годишње у I и II разреду и 60 часова у IV разреду.

Члан 21.

Број часова наставе другог страног језика има исти фонд часова и распоред по разредима као језик из члана 20. овог правилника.

Члан 22.

Стручна школа може да организује, у складу са опредељењем ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени планом образовања других образовних профила истог или другог подручја рада.

2. Факултативне ваннаставне активности

Члан 23.

За ученике који стичу III степен екскурзије су предвиђене до четири радна дана у I, односно II разреду и до пет радних дана у III разреду; за ученике који стичу IV степен – до четири радна дана у I, II, односно III разреду, а у IV – до седам радних дана.

Стваралачке и слободне активности ученика за III и IV степен предвиђене су од 30 до 60 часова у сваком разреду.

За ученике који стичу III степен хор је предвиђен са 114 часова годишње у сваком разреду, а за IV степен са 140 часова годишње.

IV. ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Члан 24.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Социјалистичке Републике Србије – Просветном гласнику”.

ПЛАН ОПШТЕГ ОБРАЗОВАЊА ЗА ТРОГОДИШЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

I. ОБРАЗОВНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД					ДРУГИ РАЗРЕД					ТРЕЋИ РАЗРЕД					УКУПНО				
	разр. час. наст.		наст. у блоку год.	разр. час. наст.		наст. у блоку год.	разр. час. наст.		наст. у блоку год.	разр. час. наст.		наст. у блоку год.	разр. час. наст.		наст. у блоку год.					
	недељно	годишње		недељно	годишње		недељно	годишње		недељно	годишње		недељно	годишње						
	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В				
А. Општеобразовни предмети																				
а. Српски језик и књижевност	3		105			2		70			2		60		7		235			
б. Српски језик*	2		70			2		70			2		60		6		200			
_____ језик и књижевност**																				
Страни језик	2		70			2		70			2		60		6		200			
Устав и права грађана											1		30		1		30			
Историја	3		105											3		105				
Географија	2		70											2		70				
Музичка уметност	1		35											1		35				
Ликовна култура						1		35						1		35				
Физичко и здравствено васпитање	2		70			2		70			2		60		6		200			
Математика	3		105			2		70						5		175				
Рачунарство и информатика	1		35		60									1		35	60			
Физика	2		70											2		70				
Хемија	2		70											2		70				
Екологија и заштита животне средине	1		35											1		35				
УКУПНО А:		22		770	60		9		315			7		210		38		1295	60	

НАПОМЕНА: * За ученике националних мањина који наставу слушају на матерњем језику

** За ученике националних мањина према члану 5. Закона о средњој школи

II. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

	I разред	II разред	III разред	Укупно
1. ФЕРИЈАЛНА ПРАКСА И ПРАКТИЧАН РАД				
	према захтевима подручја рада			
2. ДОДАТНИ РАД	до 60 часова	до 60 часова	до 60 часова	до 180 часова
3. ДРУШТВЕНО-КОРИСТАН РАД	2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана	6 радних дана
4. ПРИПРЕМНИ И ДОПУНСКИ РАД	до 60 часова	до 60 часова	до 60 часова	до 180 часова

III. ФАКУЛТАТИВНЕ АКТИВНОСТИ

1. ФАКУЛТАТИВНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

1.1. Језик националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно	2 часа недељно	2 часа недељно	6 часова недељно
1.2. Други страни језик	2 часа недељно	2 часа недељно	2 часа недељно	6 часова недељно

Напомена: Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада.

2. ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

2.1. Екскурзије	до 4 радна дана	до 4 радна дана	до 5 радних дана	до 13 радних дана
2.2. Стваралачке и слободне активности ученика	30–60 часова	30–60 часова	30–60 часова	90–180 часова
2.3. Хор	114 часова годишње			

Број и распоред радних седмица за трогодишње стручне школе

Разред	Резредно-часовна настава	Настава у блоку		Обавезне и факултативне ваннаставне активности	Укупно седмица	Матура
		Рачунарство и информатика	Стручни предмети			
I	35 седмица	2 седмице	–	2 седмице	39	–
II	35–37 седмица	–	до 2 седмице	2 седмице	39	–
III	30–32 седмица	–	4–2 седмице	2 седмице	39	3 седмице

ПЛАН ОПШТЕГ ОБРАЗОВАЊА ЗА ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ

I. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВИ РАЗРЕД			ДРУГИ РАЗРЕД			ТРЕЋИ РАЗРЕД			ЧЕТВРТИ РАЗРЕД			УКУПНО		
	разр. час. наст.		наст. у бло- ку год.	разр. час. наст.		наст. у бло- ку год.	разр. час. наст.		наст. у бло- ку год.	разр. час. наст.		наст. у бло- ку год.	разр. час. наст.		наст. у бло- ку год.
	недељно	годишње		недељно	годишње		недељно	годишње		недељно	годишње		недељно	годишње	
	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т
а. Српски језик и књижевност	3	105		3	105		3	105		3	90		12	405	
б. Српски језик*	2	70		2	70		2	70		2	60		8	270	
_____ језик и књижевност**															
Страни језик	2	70		2	70		2	70		2	60		8	270	
Социологија							2	70					2	70	
Филозофија										2	60		2	60	
Историја	2	70		2	70								4	140	
Музичка уметност	1	35											1	35	
Ликовна култура				1	35								1	35	
Физичко и здравствено васпитање	2	70		2	70		2	70		2	60		8	270	
Математика	3	105		3	105								6	210	
Рачунарство и информатика	2	70	60										2	70	60
Географија	2	70											2	70	
Физика	2	70		2	70								4	140	
Хемија	2	70											2	70	
Биологија	2	70											2	70	
Устав и права грађана										1	30		1	30	
УКУПНО А:	23	805	60	15	525		9	315		10	300		57	1945	60

НАПОМЕНА: * За ученике националних мањина који наставу слушају на матерњем језику

** За ученике националних мањина

II. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА					
	I разред	II разред	III разред	IV разред	Укупно
1. ФЕРИЈАЛНА ПРАКСА И ПРАКТИЧАН РАД	према захтевима подручја рада у плану				
2. ДОДАТНИ РАД	до 60 часова	до 60 часова	до 60 часова	до 60 часова	до 240 часова
3. ДРУШТВЕНО-КОРИСТАН РАД	2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана	8 радних дана
4. ПРИПРЕМНИ И ДОПУНСКИ РАД	до 60 часова	до 60 часова	до 60 часова	до 60 часова	до 240 часова
III. ФАКУЛТАТИВНЕ АКТИВНОСТИ					
1. ФАКУЛТАТИВНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ					
1.1. Језик националних мањина са елементима националне културе	2 часа недељно	2 часа недељно	2 часа недељно	2 часа недељно	8 часова недељно
1.2. Други страни језик	2 часа недељно	2 часа недељно	2 часа недељно	2 часа недељно	8 часова недељно
Напомена: Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада.					
2. ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ					
2.1. Екскуризије	до 4 радна дана	до 4 радна дана	до 4 радна дана	до 7 радних дана	до 19 радних дана
2.2. Стваралачке и слободне активности ученика	30–60 часова	30–60 часова	30–60 часова	30–60 часова	120–240 часова
2.3. Хор	140 часова годишње				

Број и распоред радних седмица за четворогодишње стручне школе

Разред	Резредно-часовна настава	Настава у блоку		Обавезне и факултативне ваннаставне активности	Укупно седмица	Матура
		Рачунарство и информатика	Стручни предмети			
I	35 седмица	2 седмице	–	2 седмице	39	–
II	35–37 седмица	–	до 2 седмице	2 седмице	39	–
III	35–37 седмица	–	до 2 седмице	2 седмице	39	–
IV	30–32 седмице	–	4–2 седмице	2 седмице	39	3 седмице

ИСТОРИЈА

(за трогодишње стручне школе – III степен стручне спреме)

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе историје је да ученици стекну знања о развоју људског друштва изучавањем садржаја из историје народа и народности Југославије, као и да допринесе развоју ученикове личности и његовом стваралаштву.

Задачи су:

- стицање знања о историјским појавама и процесима из прошлости народа и народности Југославије;
- развијање критичке свести и историјског мишљења као основе научног тумачења развоја људског друштва;
- допринос радном, моралном, патриотском, естетском васпитању изучавањем садржаја историје;
- усвајање садржаја који се односе на: основну поделу прошлости народа и народности Југославије на периоде у складу са периодизацијом светске историје; основне историјске појмове везане за историју народа и народности Југославије у средњем, новом веку и савременом добу; најбитније карактеристике развоја друштва и државе Јужних Словена и њихових суседа у средњем веку, новом веку и савременом добу; битне одлике развоја националних култура јужнословенских народа;
- упознавање са најважнијим догађајима, појавама и процесима из историје народа и народности Југославије од досељења Словена на Балкан па до савременог доба;
- упознавање особености друштвених покрета и ослободилачких борби наших народа.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I разред

(3 часа недељно, 105 часова годишње)

Праисторија и стари век

Балканско полуострво у праисторији и античком добу: праисторијска налазишта и праисторијске „културе” на Балкану, посебно на тлу Југославије; Балканске посебно југословенске територије у античком добу и Илири, Келти, Трачани; Односи балканских племена према Грцима и Македонцима; римска освајања на Балкану и романизација балканских племена и народа. (2+1)

Средњи век

ЈУЖНИ СЛОВЕНИ И ЊИХОВИ СУСЕДИ У СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Јужни Словени и њихови суседи у раном средњем веку (раном феудализму):

– Стари Словени и насељавање Балканског полуострва – живот у домовини, узроци и правци сеобе, насељавање Балкана, односи са суседима и староседеоцима, племенски савези, покрштавање; досељавање Бугара и Мађара; прве државе Јужних Словена – Србија, Зета. (4+2)

Јужни Словени и њихови суседи у позном средњем веку (развијени феудализам):

– Српска држава у немањихком периоду – обнова државе (Немања). Проглашење краљевства (Стеван Првовенчани) и добијање независне цркве (Свети Сава), успон Србије и ширење (Урош I, Милутин, Стефан Дечански), проглашење Царства (Законик). **Босна од XII до XIV века** – богумилство, јачање државе (Стјефан II и Твртко I). **Дубровник** – друштвено и државно уређење. Улога Дубровника у привредном и културном животу Јужних Словена. Српски народ на просторима Војне Крајине, цивилне Хрватске и Славоније. **Средњовековна култура Јужних Словена** – карактер и подручја средњовековне културе и њене особености код Ј. Словена, књижевност, уметност, културне везе са суседима. (9+4)

Јужни Словени и њихови суседи у борби против Турака Османлија:

– Слабљење балканских држава (Србије, Византије, Бугарске и Босне) у другој половини XIV века; Турци Османлије и њихова прва освајања, Маричка битка и бој на Косову, пад Бугарске, Српска деспотовина; Босна у XV веку, пад Србије, Босне, Херцеговине и Црне Горе; Османлијске провале у Хрватску и Угарску (Крбавска и Мохачка битка), последице османлијских освајања. (3+1)

Нови век

ЈУЖНИ СЛОВЕНИ И ЊИХОВИ СУСЕДИ ОД КРАЈА XV ДО КРАЈА XVIII ВЕКА

Јужни Словени и њихови суседи под османлијском влашћу од XVI до XVIII века:

– Државно и друштвено уређење Османлијске царевине, социјална, етничка и верска поробљеност наших народа; облици отпора покорених народа турској власти – хајдуци, ускоци, устанци (устанак Срба у Банату); улога Пећке патријаршије у историји српског народа; ратови хришћанских сила против Османлија од XVI до XVIII века и учешће српског и осталих наших народа. Сеоба Срба у XVI и XVII веку. (3+2)

Јужнословенски народи под хабзбуршком и млетачком влашћу од XV до краја XVIII века. Државно и друштвено уређење Аустрије и положај њених народа. Срби у Угарској; I и II сеоба Срба, положај српског народа у Војној граници и жупанијама; аутономија Карловачке митрополије и њена улога у историји српског народа. Срби у Далмацији од XVI до XVIII века, Босански пашалук од XVI до XVIII века; Млетачка власт у Далмацији и Боки которској – привредно опадање и турске провале, буна пучана на Хвару; **Дубровник** као једина слободна јужнословенска држава – односи са Турском, привредни успон у XVI веку, слабљење Дубровника у XVII и XVIII веку. (3+2)

ЈУЖНИ СЛОВЕНИ КРАЈЕМ XVIII И У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

Стварање националних држава у Србији и Црној Гори. Положај српског народа у Османлијској царевини крајем XVIII века, покушај реформи у Београдском пашалуку, дахијска управа, буна против дахија и почетак I српског устанка; успон устаника 1806, руско-српска војна сарадња 1806 – 1812, организација устаничке државе; слом I српског устанка и његов историјски значај. Други српски устанак – настанак и развој српске државе – почетак устанка, споразум Милош – Марашлија, борба за добијање аутономије, хатишерифи од 1830. и 1833. Милошев апсолутизам и народне буне, владавина уставобранитеља. **Црна Гора** – настанак државе (Петар I, Петар II Данило) и борбе са Османлијском царевином. (5+2)

Народни препороди код Јужних Словена и њихових суседа:

Положај Јужних Словена у Аустрији: Срби у Јужној Угарској – војска и просветна аутономија, црквенонародни сабори, школство, Матица српска; улога Срба у Угарској у стварању националне културе српског народа. Илирски покрет код Хрвата, народни препороди код народа којима припадају данашње народности Југославије. (3+1)

Југословенски народи у револуцији 1848/49. године: Револуција 1848. у Аустрији, Хрвати у револуцији, војвођански Срби у револуцији и однос према осталим народностима Војводине; Значај револуције 1848/49. за наше народе. (2+1)

ЈУГОСЛОВЕНСКИ НАРОДИ У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX И ПОЧЕТКОМ XX ВЕКА

Србија 1858 – 1914: Друга владавина кнежева Милоша и Михаила, Намесништво и устав од 1869; ослободилачки ратови од 1876. до 1878; привредни развој Србије крајем XIX и почетком XX века, формирање политичких странака, апсолутизам и спољна политика последњих Обреновића, борба за уставне реформе, владавина Александра Обреновића и мајски преврат, завођење парламентаризма и грађанске демократије (Петар I Карађорђевић). (3+2)

Црна Гора у другој половини XIX и почетком XX века: ослободилачки рат 1876 – 1878. и добијање независности и привредне и друштвене промене, апсолутизам кнеза Николе, Устав и политичке борбе почетком XX века. (1)

Национално-револуционарни покрет Македонаца: економске, друштвене и политичке прилике у Македонији, ВМРО и улога Гоце Делчева, Илинденски устанак, подела Македоније у балканским ратовима. (1)

Балкански ратови: супротности између балканских држава и Балкански савез, Први балкански рат и победе српске и црногорске војске; Други балкански рат; Историјски значај балканских ратова. (2+1)

Југословенски народи у Аустроугарској у другој половини XIX и почетком XX века: Аустроугарска после Нагодбе, положај потчињених народа у двојној Монархији; **Срби у Угарској** – положај Срба и осталих народности, Милетићев покрет и српске политичке странке. Положај Срба у Хрватској; Хрватско-српска коалиција; Српски народ на просторима Војне Крајине и цивилне Хрватске и Славоније; **Босна и Херцеговина** – окупациони режим, национални односи, аграрно питање, анексија. (4+2)

Раднички покрет у југословенским земљама крајем XIX и почетком XX века: Општи услови делатности радничког покрета; прве радничке организације и социјалистичка учења; социјалдемократске странке; Социјалдемократска странка Србије. (2+1)

Савремено доба

Србија и Црна Гора у Првом светском рату: Карактер рата и главни фронтови ослободилачке борбе, Србија и Црна Гора у рату (Церска, Колубарска и Мојковачка битка). Солунски фронт, наши народи под аустроугарском влашћу и окупацијом у току рата. Рад на уједињењу Јужних Словена, Крфска декларација. Распад Аустроугарске и стварање Краљевине СХС. (3+2)

Југославија од 1918. до 1941: Конституисање Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Видовдански устав; економски и културни развој и проблеми, национално питање; грађанске странке, КПЈ и страначке борбе; Шестојануарска диктатура и устав од 1931; спољна политика за време владавине краља Александра и намеснички режим кнеза Павла – влада Милана Стојадиновића, стварање Бановине Хрватске и владе Цветковић – Мачек; спољна политика намесништва. (4+2)

Југославија у II светском рату, народноослободилачки рат и народна револуција: 25. и 27. март 1941, априлски рат и слом Краљевине Југославије, окупација и подела Југославије, квислиншки режим – Независна Држава Хрватска и њена политика геноцида над Србима, Јеврејима и Ромима; припрема КПЈ за оружани устанак, и устанци у нашим земљама 1941. НОР крајем 1941 – Ужичка република и стварање пролетерских бригада; НОР у 1942. години – фочански период, велики марш, Козара; стварање народне власти – I заседање АВНОЈ-а; НОР 1943 –

битка за рањенике и борба на Сутјесци, успон НОП-а после капитулације Италије, II заседање АВНОЈ-а, НОР у 1944. години – десант на Дрвар, ослобођење источне половине Југославије; завршне борбе за ослобођење Југославије; карактер НОР-а и револуција и допринос народа Југославије у борби против фашизма. (7+4)

Општи преглед развоја Југославије после II светског рата: Конституисање ФНРЈ и њено међународно признавање, привредна изградња – петогодишњи план. Отпор Југославије СССР-у и борба за независни пут развоја, политика несврстаности. Самоуправљање и противуречности његове реализације. Устав од 1974, осамостаљивање република и завођење договорне економије као основе дезинтеграције Југославије. Неравноправни положај СР Србије у федерацији и сепаратистички покрет на Косову. Савремена фаза друштвено-економске и политичке кризе у Југославији и покушаји реформе на принципима плурализма својине, правне државе и политичког плурализма. Успостављање државности СР Србије и политичке и друштвене реформе. (5+3)

Годишња систематизација градива 5 часова.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ИЗ ИСТОРИЈЕ НАРОДНОСТИ ЗА ТРОГОДИШЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ НА НАСТАВНИМ ЈЕЗИЦИМА НАРОДНОСТИ

1. За школе са наставом на албанском језику, I разред

(пет наставних јединица)

Албанци у средњем веку. Феудализација, Албанци под византијском, српском и анжујском влашћу; јачање албанских кнежевина крајем XIV века; борба против Османлија (Скендербег); пад Албаније под османлијску власт. Култура.

Албанци под османлијском влашћу од XVI до краја XVIII века. Отпор албанског народа османлијској власти, исламизација; албански пашалаци у XVIII и почетком XIX века. Култура.

Албанци у XIX и почетком XX века. Развој националног покрета и покрет за аутономију; устанци против османлијске власти; политички и културни покрет почетком XX века; проглашење албанске државе.

Албанци после I светског рата. Развој албанске државе 1919 – 1945; окупација Албаније и развој НОР-а. Сарадња НОР-а Албаније и Југославије.

Албанци у Југославији. Положај у грађанској Југославији; учешће албанске народности у НОР-у. Развој у новој Југославији.

2. За школе са наставом на мађарском језику, I разред

(четири наставне јединице)

Мађари у средњем веку. Насељавање и ширење државе, особености феудалног уређења, слабљење државе у XV веку. Турска освајања дела Угарске; Угарска у склопу Хабзбуршке монархије – особености и положај; борба против апсолутизма бечког двора, развој капитализма и реформе крајем XVIII и у првој половини XIX века.

Мађарска у другој половини XIX и почетком XX века. Положај после нагодбе од 1867, развој привреде и друштва; однос владајућих кругова према народностима Угарске.

Мађарска између I и II светског рата. Револуција, Хортијев режим, улазак у савез са фашистичким силама и учешће у II светском рату, политика мађарских фашиста у анектираним крајевима Југославије и Румуније.

3. За школе са словачким наставним језиком, I разред (четири наставне јединице)

Словаци у средњем веку. Моравска држава, пад под мађарску власт; привредни и друштвени развој у средњем веку, одјек хуситског покрета у словачким крајевима.

Словаци од XVI до средине XIX века. Словаци у Хабзбуршкој монархији, реформација у словачким крајевима, положај сељака и сељачки устанци, развој капитализма и зачеци народног препорода.

Словаци у другој половини XIX и почетком XX века. Национални покрет, привредни развој, угњетачка политика угарске владе, успон националног покрета почетком XX века.

Словаци од 1919. до 1945. године. Уједињење Чеха и Словака, привредни развој, националне супротности и политичке борбе; фашистичко освајање Чехословачке и стварање квислиншке Словачке државе; антифашистички покрет и словачки народни устанак. Словаци Југославије у НОР-у.

4. За школе са наставом на румунском језику, I разред (четири наставне јединице)

Влашка и Молдавија у средњем веку. Христијанизација, развој феудалних односа, односи са Угарском и суседним државама, борба са Османлијама и признање њихове врховне власти.

Румунске земље од XVI до средине XIX века. Аутономија Влашке и Молдавије, фанариотски режим, хабзбуршки режим према Румунима у Трансилванији, устанак Тудора Владимирескуса, револуција 1848.

Румунија од средине XIX века до 1914. Уједињење Влашке и Молдавије, економски развој, независност, сељачки устанак почетком XX века.

5. За школе са наставом на русинском језику, I разред (четири наставне јединице)

Прикарпатје у средњем веку. Насељавање Словена у Прикарпатију. Прикарпатије у Краљевини Угарској до 1926.

Русини у Хабзбуршкој монархији. Неравноправни положај; наставак русинске буржоазије и народни препород.

Русини у другој половини XIX и почетком XX века. Положај Русина у Прикарпатију; Русини у Војводини.

Русини од 1919. до 1945. Прикарпатије у оквиру Чехословачке, Мађарска анексија у II светском рату. Русини у Краљевини Југославији. Учешће Русина у НОР-у Југославије.

6. За школе са наставом на бугарском језику, I разред (четири наставне јединице)

Бугари у средњем веку. I и II бугарско царство, особености у развоју феудалних односа; слабљење државе у XIV веку; пад под османлијску власт.

Бугари од XIV до средине XIX века. Османлијско ропство и облици отпора; политика Цариградске патријаршије према бугарском народу; народни препород у првој половини XIX века.

Бугари крајем XIX и почетком XX века. Национално-револуционарни покрет; ослобођење Бугарске и развој бугарске државе крајем XIX и почетком XX века; Бугарска у балканским ратовима и I светском рату.

Бугарска од 1919. до 1945. Страначке борбе и реакционарни режими; приступање тројном пакту; окупаторски режим у деловима Југославије и Грчке; ослободилачки покрет и устанак 9. септембра 1944. Сарадња ослободилачких покрета Југославије и Бугарске.

7. За школе на турском наставном језику, I разред (четири наставне јединице)

Турци у средњем веку. Најстарије државе; примање ислама; државе у Анадолији и формирање османлијске државе.

Османлијска империја од XIV до средине XIX века. Особености развоја. Слабљење државе у XVII и XVIII веку; реформе до средине XIX века.

Османлијска империја од средине XIX века до 1919. Апсолутизам султана Абдул-Хамида и национални покрети потчињених народа; младотурска револуција и покушаји буржоаских реформи; Османлијска империја у I светском рату.

Турска од 1919. до 1945. Ататуркове реформе; привредни развој; спољна политика; став Турске према зарађеним странама у II светском рату.

ИСТОРИЈА*)

(за четворогодишње стручне школе – IV степен стручне спреме)

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе историје је да ученици овладају знањима и умењима о развоју људског друштва од најстаријих времена до савременог доба како би, у склопу осталих предмета, допринела свестраном развоју њихове личности и стваралаштва.

Задачи:

- овладавање знањима о историјским појавама и процесима на садржајима о прошлости људског друштва у целини и прошлости народа и народности Југославије;
- развијање критичке историјске свести и историјског мишљења ученика као основе научног тумачења развоја људског друштва;
- неговање на историјским садржајима радног, моралног, патриотског и естетског васпитања;
- схватање основних карактеристика историјских периода (стари, средњи и нови век) и основних карактеристика њиховог развитка;
- схватање функције и основних одлика (типова и облика) државе;
- упознавање особености развитка друштва и државе код јужнословенских народа и њихових суседа до средине XIX века;
- схватање карактера и последица стране власти над југословенским народима и њиховим суседима и битне одлике националноослободилачких покрета наших народа;
- уочавање улоге културе у историјском развоју и њене зависности од општег развоја друштва;
- упознавање особености културног развоја југословенских народа до средине XIX века;
- упознавање особености друштвеног развоја народа на ваневропским континентима у старом, средњем и новом веку и њихов допринос општем развоју човечанства;
- схватање значаја друштвених покрета и борби за историјски развој човечанства;
- продубљивање познавања основних историјских појмова;
- оспособљавање за самостално коришћење уџбеника, приручника и осталих наставних средстава;
- неговање лепог, складног и логичног излагања, према нормама књижевног језика;

*) Сем за профиле правни техничар и биротехничар

– оспособљавање за самостално коришћење података и извођење судова и закључака на основу прикладне изворне грађе и историјске литературе, енциклопедија, лексикона итд...

Тиме ученици стичу знања из историје, проширују општу културу, што доприноси њиховом свестраном образовању и васпитању.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

УВОД

Историја као наука и наставни предмет; историја као процес и наука о прошлости, извори, историја код античких и средњевековних аутора, модерна историографија. (1)

ПРАИСТОРИЈА

Првобитне људске заједнице и опште карактеристике родовског друштва

Основне одлике друштвено-економских односа у првобитним људским заједницама; зачеци класног раслојавања. Појава племенских савеза. (1+1)

СТАРИ ВЕК

Настанак и развој старих цивилизација

Друштво и државе старог истока: територијални појам „Стари исток” и географски услови тог подручја. Настанак држава у долинама великих река (Египат и Индија) и особености друштвеног и државног уређења (источњачке деспотије). (2+1)

Друштво и државе старих Грка и Римљана: одлике античког ropства; Атина и Спарта као два типа грчког „полиса”. Хеленизам. Рим светска робовласничка држава (државно уређење – република, принципат и доминат). Друштвени сукоби и политичке борбе у римском друштву. Кризе Римског Царства (колонат, подела царства). Пад Западног Римског Царства као крај старог века. Особености привредног, друштвеног и културног развоја Балканског полуострва у старом веку. (3+1)

Религија и културно наслеђе старих народа: корени верских схватања, обележја источних религија, грчка религија, римска религија, појава хришћанства и његов развој у Римском Царству. Писма источних народа, Грка и Римљана. Достигнућа источњачке и античке филозофије, науке, књижевности и уметности. Утицај античке културе на развој светске културе. (2+1)

СРЕДЊИ ВЕК

Друштво, држава и култура света у средњем веку

Велика сеоба народа: варварски народи Европе и њихове државе на територији Западног Римског Царства (привреда, друштво и утицај римског наслеђа). Развој франачке државе до средине IX века. (1)

Настанак феудалних односа у Западној Европи: природна привреда и организација властелинског поседа (обавеза сељака и њихов правни положај); алодији и сеоске општине, положај црквених поседа и бенифиције. Феудална хијерархија. (1+1)

Зачеци робне привреде у Западној Европи: промене на феудалном поседу; одвајање занатства од пољопривреде и обнова и развој градова. Привреда и уређење градова. Друштвена и политичка улога средњовековних градова. (1)

Државна организација у Западној Европи: основне одлике ранофеудалне државе – краљевски двор и дружине. Сталешка монархија као држава развијеног феудализма на примеру Француске XII–XV века. (1+1)

Особености развоја друштва и државе у Византији: утицај римског наслеђа, покушај рестаурације Римског Царства (Јустинијан), феудализација, утицај цркве, слабљење Византије, односи према Јужним Словенима и осталим народима Балкана. (1)

Особености развоја исламског друштва и државе: ислам и стварање арабљанске државе, друштвено и државно уређење Калифата. Односи са Византијом и државама западне Европе. Распад Калифата и нове муслиманске државе. (1)

Настанак феудалног друштва и државе код Источних и Западних Словена: Русија, Пољска, Чешка. (1+1)

Религија и њен утицај ан средњовековни свет: хришћанство, ислам и будизам као светске религије. Хришћанска црква у западној Европи – пораст привредне и идејне моћи, улога папства, црквени редови, јереси, крсташки ратови. Црквени раскол 1054. Организација Православне цркве и њена улога. (2+1)

Средњовековна култура: три културна подручја (западноевропско; источноевропско и исламско-арапско) и њихова обележја. Западноевропска култура – каролиншка ренесанса, витешка и градска култура, школе и универзитети, сколастика; уметност. Византијска култура – хеленистичко и римско наслеђе, просвета, уметност, књижевност, историографија, ренесанса Палеолога, исламско-арапска култура – утицај хеленистичког наслеђа, наука и филозофија, књижевност и уметност. (2+1)

Јужнословенски народи и њихови суседи у средњем веку

Досељавање и покрштавање: словенско насељавање Балкана и источних Алпа. Насељавање Мађара и Бугара. Однос према староседеоцима и суседима. Покрштавање из различитих средина. Последице црквеног раскола за развој Јужних Словена. (1)

Развој феудалних држава Јужних Словена: ране средњовековне државе Јужних Словена, српске државе – Србија, Дукља, Рашка, Јужнословенске државе у позном средњем веку (развијеном феудализму): Србија од XII до XV века, Босна од XII до XV века, Дубровник у средњем веку, Словенци под влашћу немачких феудалаца, Хрватска у државној заједници са Угарском, државноправни положај југословенских земаља у средњем веку. (4+2)

Средњовековна култура Јужних Словена и њихових суседа: битна обележја средњовековне културе – њена аутохтоност и страни утицаји. Значајни културно-историјски споменици. (2+1)

Османлијска освајања на Балкану: османлијско-турска освајања и сеобе у XIV и XV веку, Српска деспотовина. Сарадња наших народа и суседа у борби против османлија. Историјске последице османлијских освајања. (1+1)

НОВИ ВЕК

Европа у периоду од XVI до XVIII века

Привредни развој од краја XV до краја XVIII века: географска открића и њихов утицај на европску привреду. Зачеци формирања капиталистичке привреде – мануфактуре, пораста трговине и банкарства. Феудални карактер аграрне привреде.

Колонијална освајања европских земаља. (1)

Нове појаве у култури и религији Западне Европе: хуманизам и ренесанса – нови поглед на друштво и природу; развитак уметности и науке. Реформација у Немачкој и сељачки рат, калвинизам; особености реформације у Енглеској и скандинавским земљама. Реформација у Хабзбуршкој Монархији. Противреформација (католичка реакција) у Европи. (2+1)

Свет у доба индустријске револуције и либералног капитализма

Развој капиталистичке привреде, друштва и државе од краја XVIII до средине XIX века: индустријска револуција – историјска условљеност и битна обележја; појава индустријске буржоазије и индустријског пролетеријата; модернизација аграрне производње; промене у саобраћају и трговини; економски либерализам; борба за превласт на светском тржишту. Апсолутна монархија, просвећени апсолутизам. Уставна монархија. (2+1)

Буржоаске револуције и појава нације: идеологија буржоаских револуција. Особености буржоаских револуција у појединим земљама (Низоземска, Енглеска, Северна Америка, Француска). Друштвени значај буржоаских револуција. Економски, друштвени и културни корени настанка нација. (2+1)

Раднички покрет и социјалистичка мисао: положај радничке класе до средине XIX века. Рана социјалистичка учења, Марксово и Енгелсово учење и делатност у радничком покрету. (1)

Обележја културног развоја: битне одлике развоја науке и културе у XVII и XVIII века, природне науке, друштвене науке. Просветитељство, књижевност и уметност. (1+1)

Јужнословенски народи и њихови суседи од XVI до средине XIX века

Јужнословенски народи и њихови суседи под османлијском влашћу и стварање националних држава: особеност положаја појединих земаља под влашћу османлија. Распадање османлијског феудализма. Облици отпора и карактер оружаних устанака. Положај српског народа од XVI до XVIII века. Сеобе, устанци, учешће у ратовима хришћанских сила, Пећка патријаршија и њена улога у историји српског народа. I и II устанак и стварање државе у Србији; стварање државе у Црној Гори. Препород Македонаца. Положај Босне и Херцеговине под турском влашћу. Однос националних покрета наших народа према националним покретима Албанаца, Бугара и Румуна. (5+2)

Јужнословенске земље под влашћу Хабзбурговаца и Млечана: економско заостајање, неразвијеност градова и политичка зависност. Јадранско приморје под влашћу Млечана. Хуманизам и ренесанса у нашим земљама. Српски народ на просторима Војне Крајине, цивилне Хрватске и Славоније; Срби у Далмацији од XVI до XVIII века; Босански пашалук од XVI до XVIII века. Почети капиталистичке производње. (3+1)

Годишња систематизација 4 часа.

II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

Оперативни задаци:

- схватање битних карактеристика развитка друштва, државе и културе од средине XIX века до данас;
- уочавање особености друштвеног развитка наших народа и њихових суседа крајем XIX и почетком XX века;
- схватање битних светско-историјских промена насталих у току првог светског рата и октобарске револуције;
- уочавање битних одлика националног питања и заоштравање колонијалног питања услед јачања национално-ослободилачких покрета народа;
- схватање узрока појаве фашистичких покрета и режима и последице њихове недемократске унутрашње и освајачке спољне политике;
- уочавање битних догађаја и процеса у развоју прве југословенске државе и њених друштвених проблема;
- схватање битних карактеристика Другог светског рата у коме су антифашистичке снаге извојевале победу над фашизмом;
- схватање битних карактеристика НОР-а и револуције народа и народности Југославије, њених особености, као и доприноса победи антифашистичких снага;
- уочавање и схватање битних процеса савременог света у коме, и поред блоковске подељености и опасности од рата, непрекидно јача међузависност народа и држава;

- упознавање са развојем СФРЈ после Другог светског рата, њим положајем у свету и узроцима савремене друштвене кризе;
- продубљивање познавања основних и историјских појмова;
- оспособљавање за самостално коришћење уџбеника, приручника и осталих наставних средстава;
- неговање лепог, складног и логичног излагања према нормама књижевног језика;
- оспособљавање за самостално коришћење података и доношење судова и закључака на основу прикладне изворне грађе и историјске литературе, енциклопедија, лексикона итд.

На тај начин ученици ће даље развијати општу културу и оспособљавати се за разумевање савремених процеса, што ће допринети њиховом свестраном образовању и васпитању.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Свет у другој половини XIX и почетком XX века

Даљи развитак привреде и друштва: пораст производње крајем XIX и почетком XX века; друга индустријска револуција. Основна обележја капиталистичке привреде крајем XIX и почетком XX века – раст националног богатства у развијеним земљама друштвено раслојавање, буржоаске партије; промена у развоју радничког покрета. II интернационала. (2+1)

Спољна политика великих сила, међународне кризе и империјалистички ратови: подела колонија у Азији и Африци и интересне сфере великих сила у полуколонијама и неразвијеним земљама. Привредне и друштвене промене у колонијама и полуколонијама и отпор народа освајачкој политици великих сила. Формирање блокова великих сила, међународне кризе и први империјалистички ратови. (1) Опште одлике културе крајем XIX и почетком XX века. (2+1)

Србија, Црна Гора и њихови суседи у другој половини XIX и почетком XX века

Србија у другој половини XIX и почетком XX века: друга владавина Милоша и Михаила Обреновића, намесништво и Устав од 1869; ослободилачки ратови 1876–1878. и извојевање независности; проглашење Краљевине, апсолутистичке тежње Милана Обреновића, формирање странака, тимочка буна, српско-бугарски рат, владавина Александра Обреновића; мајски преврат и завођење парламентаризма (Петар I Карађорђевић). Привредни развој крајем XIX и почетком XX века. (2+1)

Црна Гора у другој половини XIX и почетком XX века: ослободилачки ратови 1876–1878. и добијање независности; апсолутизам кнеза Николе; Устав од 1905. и страначке борбе, проглашење Краљевине. (1)

Словени у Македонији: положај под турском влашћу и претензије бугарске егзархије. (1+1)

Срби у Аустроугарској у другој половини XIX и почетком XX века: привредне и политичке прилике, нагодба и положај потчињених народа: укидање Војводине, Милетићев покрет и црквено-школска аутономија; мађаризација народности. Положај Срба у Војној Крајини (Кордун, Банија, Лика, Книнска крајина и Далмација), цивилној Хрватској и Славонији. Хрватско-српска коалиција. (3+2)

Раднички покрет у Србији и Црној Гори: привредни и друштвени услови за настанак радничког покрета; Социјалдемократска партија Србије, остале политичке партије у Србији и њихов значај за политички живот Србије. (1)

Балкански ратови: супротности између балканских држава; Балкански савез; Први балкански рат и победе Србије и Црне Горе; II балкански рат. Историјски значај балканских ратова. (1) Опште одлике националних култура наших народа крајем XIX и почетком XX века. (1+1)

Први светски рат и револуција у Русији

Основна обележја Првог светског рата: рат као обрачун великих сила, ток рата, утицај рата на друштвене и привредне промене. Србија и Црна Гора у I светском рату – церска, колубарска и мојковачка битка; солунски фронт. Рад на стварању југословенске државе, карактер рата и његове последице. Револуционарно расположење у Русији почетком XX века; фебруарска и октобарска револуција у Русији; револуције у Немачкој и Мађарској. (4+2)

Свет између два светска рата

Привредне и друштвене промене у светском капиталистичком систему: привредна обнова и послератна модернизација привреде у развијеним земљама; односи високоразвијених и осталих земаља, велика економска криза и начин њеног решавања. Друштвена превирања, криза грађанске демократије и појава фашизма; раднички покрет (комунистички, социјалдемократски и др.), појава, успон и ширење фашизма; отпор фашизму (револуција у Шпанији и политика народног фронта). (2+1)

СССР између два рата: завршетак грађанског рата, формирање СССР-а, индустријски преображај, социјалне и културне промене, колективизација пољопривреде, политичке борбе и Стаљинов режим. (1)

Антиколонијални и национално-ослободилачки покрети: револуција у Кини (главне фазе и обележја); економски положај у колонијама и полуколонијама, национални покрети и устанци – Индија. (1+1)

Међународни односи: победничке силе и поражене земље. Друштво народа, утицај велике економске кризе на односе великих сила; прве агресије и формирање блока фашистичких сила; политика смиривања агресија; заостравање међународних односа и избијање другог светског рата. (2+1)

Југославија између два светска рата

Конституисање краљевине СХС и Видовдански устав; економски и културни развој и проблеми. Национално питање; странке и страначке борбе; шестојануарска диктатура и Устав од 1931; спољна политика за време владавине краља Александра, намеснички режим – влада Милана Стојадиновића, стварање бановине Хрватске и влада Цветковић-Мацек; спољна политика намесништва. (3+2)

Други светски рат

Ратне операције, формирање антифашистичке коалиције и покрет отпора: победе фашистичких држава у првој фази рата (1939 – 1941). Образовање антифашистичке коалиције. Зауостављање немачке офанзиве на источном фронту. Прекретнице у рату (Стаљинград и Ел-Аламеин). Порази фашистичких сила у 1943, 1944. и 1945. години. Ослободилачке борбе и покрети отпора у Европи. Отпор Кине јапанским завојевачима и наставак кинеске револуције. Привредне и политичке прилике у зараћеним и окупираним земљама (разарања и ратни напори). Савезничке конференције на врху, супротности међу савезничким силама. (3+2)

НОР и револуција у Југославији

25. и 27. март 1941: априлски рат и слом Краљевине Југославије, окупација и подела. Квислиншки режим и његове политичке и војне снаге. Усташка Независна Држава Хрватска и њена политика геноцида над Србима, Јеврејима и Ромима. Припреме КПЈ за устанак и оружани устанци народа Југославије; политика краљевске емигрантске владе и покрет Драже Михајловића, НОР крајем 1941. Ужичка република и стварање пролетерских бригада; НОР у 1942. години – тзв. лева скретања у НОБ. Фочански период, велики марш, Козара; Јасеновац, масовна гробница Срба; стварање народне власти и Прво заседање АВНОЈ-а; НОР 1943. – битке на Неретви и Суџесци, успон НОР-а после капитулације Италије, II заседање АВНОЈ-а; НОР у 1944. години – десант на Дрвар, ослобађање источних делова Југославије; Јужна Србија као стално устаничко подручје 1941–44; завршне борбе за ослобођење Југославије. Карактер НОР-а и револуције и допринос народа Југославије борби против фашизма. (7+3)

Тенденција развоја послератног света

Опште карактеристике развоја света после Другог светског рата: економске и социјалне последице рата, проблеми обнове ратом опустошене привреде, питања закључивања мира са побеђеним земљама. Промена односа снага међу великим силама, заостравање односа СССР – САД и хладни рат. Стварање блокова. Улога ОУН у очувању мира, распадање колонијалних система и улога покрета несврстаних; са-

времена криза и промене у државама реалног социјализма и побољшање међународних односа. (3+2)

Југославија у савременом свету

Конечно конституисање Југославије: Треће заседање АВНО-ЈА-а, проглашење Републике и Устав од 1946; аграрна реформа и национализација, обнова привреде, први петогодишњи план. Спољна политика Југославије до 1948. Резолуција Информбироа и отпор Југославије СССР-у и његовим савезницима, репресија према присталицама Информбироа и другим противницима. Покушај колективизације пољопривреде и напуштање репресивне политике према сељаштву. Завођење самоуправљања и привредни успон. Покушај привредне реформе на тржишним принципима. Југословенска политика несврстаних и однос према европским интеграцијама. Унутрашња превирања и појаве национализма; договорна економија и дезинтеграција Југославије (Устав од 1974. и ЗУР). Дезинтеграција Србије по Уставу од 1974, аутономаштво у Војводини и албански сепаратизам на Косову и Метохији, савремена општа криза југословенског друштва и мере за њено превазилажење, успостављање државности Србије. Развој образовања, науке, културе, уметности и здравства у Југославији после II светског рата. (4+2)

Годишња систематизација градива 2 часа.

ДОДАТНИ САДРЖАЈИ ИЗ ИСТОРИЈЕ НАРОДНОСТИ ЗА ЧЕТВОРОГОДИШЊЕ СТРУЧНЕ ШКОЛЕ НА НАСТАВНИМ ЈЕЗИЦИМА НАРОДНОСТИ

1. За школе са албанским наставним језиком, II разред (4 наставне јединице)

Албанци у XIX и почетком XX века. Друштвено-економске прилике; одлике развоја националног покрета: борба за аутономију; политички и културни покрети почетком XX века; устанци; проглашење независности Албаније; одлике културног развоја.

Албанија 1918–1939. Друштвени и политички развој; влада Фан Нолија и Ахмет-Зогов режим; раднички покрет; окупација Албаније;

Албанци у Југославији 1918–1941. Друштвене и политичке прилике, положај албанске народности; грађанске странке и КПЈ према Албанцима.

НОР у Албанији 1941–1944. Општи услови за развој НОР-а и Револуције; сарадња НОП-а Албаније и Југославије; стварање НР Албаније.

Косово у НОР-у и револуција народа Југославије. Окупација и национални односи на Косову; особености развоја НОР-а. Политика КПЈ према народностима.

2. За школе са мађарским наставним језиком, II разред

(две наставне јединице)

Мађарска у другој половини XIX и почетком XX века. Положај после нагодбе од 1867. развој привреде и друштва; однос владајућих кругова према народностима Угарске.

Мађарска између I и II светског рата. Револуција, Хортијев режим, улазак у савез са фашистичким силама и учешће у II светском рату, политика мађарских фашиста у анектираним крајевима Југославије и Румуније.

3. За школе на словачком наставном језику, II разред

(две наставне јединице)

Словаци у другој половини XIX и почетком XX века. Национални покрет, привредни развој, угњетачка политика Угарске владе, успон националног покрета почетком XX века.

Словаци од 1919–1945. Уједињење Чеха и Словака, привредни развој, националне супротности и политичке борбе; фашистичко освајање Чехословачке и стварање квислиншке Словачке државе; антифашистички покрет и словачки народни устанак. Словаци Југославије у НОР-у у Југославији.

4. За школе на румунском наставном језику, II разред

(две наставне јединице)

Румунија од средине XIX века до 1914. Уједињење Влашке и Молдавије, економски развој, независност, сељачки устанак почетком XX века.

Румуни од 1914 – 1945. Учешће у I светском рату и проширење територије; политичке борбе између два рата. Румунија савезник фашистичких сила; покрет отпора и ослобађање Румуније; Румуни Југославије у НОР-у.

5. За школе на русинском наставном језику, II разред

(две наставне јединице)

Русини у II половини XIX и почетком XX века. Положај Русина у Прикарпатју; Русини у Војводини.

Русини од 1919 – 1945. Прикарпатије у оквиру Чехословачке. Мађарска анексија у II светском рату. Русини у Краљевини Југославији. Учешће Русина у НОР-у Југославије.

6. За школе на бугарском наставном језику, II разред

(две наставне јединице)

Бугари крајем XIX и почетком XX века. Национално-револуционарни покрет; ослобађање Бугарске и развој Бугарске државе крајем XIX и почетком XX века; Бугарска у балканским ратовима и I светском рату.

Бугарска од 1919–1945. Страначке борбе и реакционарни режими; приступање Тројном пакту; окупаторски режим у деловима Југославије и Грчке; ослободилачки покрет и устанак 9. септембра 1944. Сарадња ослободилачких покрета Југославије и Бугарске.

7. За школе на турском наставном језику, II разред
(две наставне јединице)

Османлијска империја од средине XIX века до 1919. Апсолутизам султана Абдул-Хамида и национални покрети потчињених народа младотурска револуција и покушаји буржоаских реформи; Османлијска империја у I светском рату.

Турска од 1919–1945. Ататуркове реформе; привредни развој; спољна политика; став Турске према зараћеним странама у II светском рату.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

I. УВОД

Програми историје за стручне школе (IV степена стручне спреме) разликују се од програма историје за гимназију у концепцији и структури садржаја. Пошто је број часова историје у овим школама знатно мањи од онога у основној школи, није се могло програмирати градиво у облику другог концентричног круга – тј. проширивањем и продубљивањем раније изучаваних наставних садржаја, јер са тако малим фондом часова неминовно би довело до понављања градива из основне школе на истом или чак нижем нивоу. Такво програмирање било би нерационално и смањило би интересовање ученика за историју а отежало би и остваривање циља и задатака наставе историје.

Ученици који настављају школовање у стручним школама стекли су у основној школи, хронолошко-систематским редоследом, основна знања из историје, што им омогућава да изучавају садржаје историје на вишем нивоу, тј. да дубље понире у смисао историјских збивања, појава и процеса. Стога, се програм историје у стручним школама темељи на тематско-проблемском приступу садржајима историје што захтева упознавање битних историјских процеса, као и уочавања узрочно-последичне условљености историјских збивања. Историјске информације дате на синтетски начин, уз она знања која су стечена у основној школи, омогућавају дубље сагледавање кључних збивања, што доприноси формирању историјског мишљења код ученика. Тиме се остварује програмско јединство с основном школом, уз уважавање психофизичких могућности ученика у усвајању историјских садржаја.

Програм је конципиран од низа целина које обухватају поједина историјска раздобља уз повезивање основних чинилаца развоја релевантних за одређену епоху и простор, што омогућује научно тумачење историјских појава и процеса.

У настојању да ученици добију што целовитију слику историјског развоја у програму је мање простора дато политичкој историји, а више се пажње посвећује осталим компонентама развоја. Утврђују се релације привредног развоја и интеграцијски чиниоци, као и међународно повезивање и утицаји у различитим епохама.

II. ОСОБЕНОСТИ У ПРИМЕНИ НАСТАВНИХ МЕТОДА И НАСТАВНИХ СРЕДСТАВА ИСТОРИЈЕ

Реализација садржаја програма много зависи од правилног **избора наставних метода**. Ако се узме у обзир да је велики број наставних је-

диница тако формулисан да захтева историјску синтезу, постоји реална опасност од вербализма ако наставник монолошку методу као основну не комбинује са осталим методама, а посебно са следећим:

- методом демонстрације, при чему треба користити доста богати избор аутентичног илустративног материјала – слика, дијафилмова, дијапозитива итд;

- методом коришћења текста, посебно у оним темама које предвиђају конкретно историјско излагање проблема.

Коришћење изворних текстова је необично важно у настави историје из следећих разлога:

- кроз изворни текст најбоље се осећа специфичност историјског проблема и њиме се историјски феномен може најбоље илустровати;

- ученици, коришћењем изворног текста, упознају елементарне проблеме научног истраживања и историјске науче критике.

У коришћењу текста треба узимати у обзир све резултате методике наставе историје и стваралачки их примењивати.

Веома је важно напоменути да треба стално користити историјску карту, јер њена адекватна употреба олакшава темељно савладавање градива историје.

Истицање поменутих метода не значи да остале треба запоставити. Наставник треба свакој наставној јединици да приступа као специфичном образовном и дидактичком проблему, тражећи одговарајуће методе, стваралачки их примењујући и савесно се припремајући за сваки наставни час.

Као и за сваку, тако и за наставу историје веома је значајно да ли се **наставна средства** која школа поседује рационално користе. Наставник историје треба да буде равноправни корисник техничких наставних средстава која се користе и у настави других предмета: дијапројектора, кино-пројектора, епидијаскопа, епископа, графоскопа, магнетфона, грамофона, радио-пријемника, телевизијских пријемника итд. Та техничка наставна средства треба користити у договору са осталим наставницима у складу са садржином одређеног наставног градива и њему адекватних наставних метода. За ефикасно коришћење тих наставних средстава у настави историје потребан је **кабинет** за наставу историје или бар одговарајући услови у просторији где се изводи настава. Потребно је да наставник влада техником коришћења ових наставних средстава, као и да се ученици оспособе да њима рукоју.

У настави историје треба што чешће користити, било директно, било преко поменутих техничких средстава, следећа наставна средства:

- историјске карте (зидне, из атласа, уџбеника и друге литературе);
- илустрације (слике, дијафилмови, дијапозитиви, шеме, графиконе, макете);

- музејске експонате;

- културно-историјске споменике (на лицу места);

- архивски материјал.

Наставник је дужан да овлада методиком коришћења свих наставних средстава, да се ученицима рационално користи ова средства, чува их, прикупља и израђује нова. Сталном и планском употребом наставних средстава наставник ће унапређивати наставу историје.

III. КОРЕЛАЦИЈА НАСТАВЕ ИСТОРИЈЕ СА НАСТАВОМ СРОДНИХ ПРЕДМЕТА

Настава историје као саставни део наставе средњег образовања и васпитања треба да са свим осталим облицима образовно-васпитног рада допринесе формирању ученика у развијену личност оспособљену за рад и даље образовање. Да би што потпуније остварила своје задатке, настава историје треба да обезбеди корелацију бар са сродним предметима, као што су: социологија, географија и матерњи језик са књижевношћу и устав и грађанска права. Но, како сваки од поменутих предмета има своју особиту структуру, корелација се не може обезбедити временски. Корелација је у програму извршена на тај начин што је избегнуто понављање исте или сродне материје у сродним предметима. У самом процесу наставе наставници могу обезбедити корелацију сродних предмета заједничким консултовањем о сродној материји или њеном заједничком обрадом у оквиру слободних активности, школских екскурзија и сл.

IV. ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

У програму историје испред садржаја за сваки разред наведено је у оперативним задацима којим битним знањима, умењима (вештинама) и навикама треба да овладају ученици одређеног разреда. Усвајање тих знања, умења и навика на нивоу разумевања и репродукције може се сматрати образовним стандардом, односно минимумом којим треба да овлада сваки ученик који заврши одређени разред. Наставник, дакле, треба да стално има у виду васпитно-образовне исходе које прописују оперативни задаци за сваки разред како би реализовао захтеве образовног стандарда одређеног разреда.

Полазећи од општих и оперативних задатака наставе историје, сваки ученик на крају школовања треба да на нивоу разумевања и репродукције савлада из предмета историје следеће:

а) Знања

Сваки ученик треба да савлада:

- Историјску и социолошку поделу (периодизацију) прихваћену у историјској науци;
- најбитније карактеристике друштвених поредака и основних фаза у њиховом развоју;
- основне карактеристике типова и облика државе у свим историјским периодима;
- најбитније чињенице о догађајима, појавама; и процесима које програм предвиђа из економике, друштвене, политичке и културне компоненте историјског развоја света уопште и наших народа и народности посебно;

– кључне хронолошке податке (век, деценија, а изузетно и годину) о најзначајнијим догађајима, појавама и процесима како из опште тако и историје народа и народности СРЈ;

– најосновније историјске појмове, и то како опште историјске појмове (роб, робовласничк, кмет, феудалац, буржоазија, буржоаска демократија, најамни рад итд.) тако и посебне историјске појмове (патрициј, плебејац, султан, јаничар, совјет, војвода итд.) које програм предвиђа, а налазе се у уџбеницима:

– основне социолошке појмове (нпр. друштвени поредак, држава, култура, идеологија итд.);

– основне историјско-географске промене у свим периодима, уз разумевање значаја простора као фактора историјског развика;

б) Умења (вештине) и навике

Ученик треба да савлада следећа умења (вештине) и навике:

– самостално коришћење уџбеника историје, атласа и историјских читанки;

– самостално коришћење текстова историјског садржаја из научно-популарне литературе и историјске белетристике;

– самостално коришћење историјских илустрација;

– самостално коришћење историјских карата, таблица и графикана;

– самостално прављење избора са подацима из научно-популарне литературе;

– коришћење историјских података из енциклопедија и лексикона;

– самостално посматрање музејских експоната и споменика историјског карактера итд.

Усвајањем овог минимума знања, умења и навика из историје сматра се да су ученици испунили захтеве образовног стандарда за овај предмет. Зато наставник историје у свом васпитно-образовном раду треба да има стално у виду ове основне захтеве.

V. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ РАДА УЧЕНИКА У НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

Праћење и вредновање рада ученика имају увек подстицајни карактер јер мотивишу за темељан и системски рад. Као у другим предметима у настави историје наставник вреднује: усмене одговоре, писане радове тестова, као и све активности које ученик предузима у циљу усвајања знања, умења и навика.

Вредновање знања у настави историје подразумева вредновање обе његове компоненте: обима (квантитет) и нивоа (квалитет). Вредновање обима знања је лакши део посла. Њиме се утврђује колико је чињеница и појмова усвојио ученик у односу на укупно градиво историје које је предвиђено програмом за одговарајући разред. Вредновање квалитета знања утврђује се степеном усвојености програма садржаја на неком од следећих нивоа: а) препознавање и репродукција градива; б) разумевање научног (схватање значаја појмова и чињеница, издвајање битног од небитног, објашњавање дефиниција, повезивање чиње-

ница итд.); в) критички однос према наученом и г) стваралачки однос према наученом, који се огледа у самосталном проналажењу примера, чињеница итд.).

У вредновању ма ког од наведених нивоа знања у настави историје наставник мора узети у обзир ове важне елементе:

– познавање историјских чињеница као битних одредница историјског догађаја, појава или процеса у њиховој логичкој и историјској повезаности;

– повезивање хронологије битне за временско одређивање догађаја, појаве или процеса у циљу схватања улоге историјског времена у друштвеном развоју;

– познавање елемената историјске географије неопходних за локализовање историјског догађаја, појаве или процеса са циљем схватања улоге историјског простора и историјском развоју;

– познавање историјских и социолошких појмова и категорија, њихову одговарајућу употребу и њихово повезивање у систем који омогућава развој историјског мишљења код ученика;

– разумевање узрочно-последичних веза.

ГЕОГРАФИЈА

(за трогодишње и четворогодишње средње стручне школе
– III и IV степен стручне спреме)

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе географије као општеобразовног предмета је стицање продубљених знања из националне географије – Југославије и Србије (појмови, законитости развоја и територијалног размештаја географских објеката, појава и процеса), неопходних за научно тумачење и разумевање савремене светске и југословенске стварности.

Задаци наставе географије су:

- упознавање природно-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса и њиховог деловања на својства географске средине,
- уочавање и схватање корелативних односа између географије и других природних и друштвених наука;
- схватање и разумевање закономерног развоја географске средине као резултата деловања природних појава, процеса и човека;
- упознавање актуелне географске стварности наше земље и савременог света;
- стицање нових знања о својој отаџбини, њеном положају, месту и улози у савременом свету;
- стицање нових знања о природи, становништву, насељености и привреди Југославије;
- васпитање љубави према отаџбини и према свему што је лепо и племенито.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

I или II разред

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

I.1. БАЛКАНСКО ПОЛУОСТРВО (1+0 = 1)

Савремене друштвено-политичке промене на Балканском полуострву. Распад II Југославије и стварање нових држава. Стварање III Југославије.

II. ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ЈУГОСЛАВИЈЕ (2+1 = 3)

2. ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ ЈУГОСЛАВИЈЕ И ЊЕГОВ ЗНАЧАЈ

Математички, физичко-географски, економско-географски и геополитички положај.

3. ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА СР ЈУГОСЛАВИЈЕ. Копнене и водене границе. Проблеми пограничних територија. Величина Југославије.

III. ПРИРОДНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ (10+5 = 15)

Рељеф

4. ОСНОВНЕ МОРФОТЕКТОНСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕЉЕФА. Низија и висија Југославије. Геолошки састав и постанак основних црта рељефа Југославије.
5. ПАНОНСКА НИЗИЈА. Панонски басен и обод Панонског басена и њихове карактеристике.
6. ПЛАНИНСКА И ЈАДРАНСКА ОБЛАСТ. Рељеф планинске и јадранске области и њихове карактеристике.

Клима Југославије

7. ЕЛЕМЕНТИ И ФАКТОРИ КЛИМЕ И КЛИМА ПАНОНСКЕ НИЗИЈЕ. Елементи и фактори климе. Панонско-континентална клима и њене карактеристике.
8. КЛИМА ПЛАНИНСКЕ И ЈАДРАНСКЕ ОБЛАСТИ. Умерено-континентална клима. Планинска клима. Жупна клима. Јадранско-средоземна клима и измењено средоземна клима.

Воде Југославије

9. ЈАДРАНСКО МОРЕ И ЈЕЗЕРА И ЊИХОВ ЗНАЧАЈ. Постанак и положај Јадранског мора. Постанак, подела и географски размештај језера.
10. РЕКЕ И ЊИХОВ ЗНАЧАЈ. Реке Јадранског слива. Реке црноморског слива. Хидрографија кречњачких терена. Термоминералне воде.

Земљиште и биљни и животињски свет

11. САСТАВ И КАРАКТЕР ТЛА У ЈУГОСЛАВИЈИ. Типови тла. Ерозије тла.
12. БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ. Биљни и животињски свет Јадранске, Планинске и Панонске области.
13. ЗАШТИТА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПРИРОДЕ. Заштита и унапређење елемената природе од загађивања и уништавања. Последице прекомерног загађивања природе.

IV. СТАНОВНИШТВО И НАСЕЉА (5+3 = 8)

Становништво

14. НАСЕЉАВАЊЕ НАШЕ ТЕРИТОРИЈЕ. Насељавање наше територије пре доласка Словена. Досељавање Словена у наше крајеве. Период и последице турске владавине. Период после I светског рата до данас.
15. БРОЈ СТАНОВНИКА, ПРИРОДНИ ПРИРАШТАЈ, МИГРАЦИЈЕ И ГУСТИНА НАСЕЉЕНОСТИ. Број и пораст становништва. Популациона политика. Природно кретање становништва. Миграционе струје. Густина насељености.
16. СТРУКТУРА СТАНОВНИШТВА. Биолошке структуре. Социјално-економске структуре. Културно-просветно стање. Структура становништва по националности и вероисповести.
17. ЈУГОСЛОВЕНИ ВАН ГРАНИЦА ЈУГОСЛАВИЈЕ. Југословени у суседним земљама и српским крајинама. Југословени у европским и прекоокеанским земљама.

Насеља

18. НАСЕЉА. Положај, типови и функционална класификација сеоских насеља. Градска насеља – положај, типови и функције. Савремена урбанизација насеља.

V. ПРИВРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ (15+8 = 23)

19. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ПРИВРЕДЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ. Природни и друштвени услови за развој привреде. Структура привреде. Привредне делатности.

Пољопривреда

20. РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ. Природни и друштвени услови за развој пољопривреде. Мере за унапређење пољопривреде. Гране пољопривреде.
21. ЗЕМЉОРАДЊА. Структура земљишног фонда. Ратарство, воћарство и виноградарство.
22. СТОЧАРСТВО, ЛОВ И РИБОЛОВ. Природни и друштвени услови за развој сточарства. Гране сточарства. Лов и риболов.

Шумарство

23. ШУМАРСТВО. Шумско богатство и простирање шума. Значај шума. Заштита и унапређење шума. Шуме као еколошки, природни и здравствени фактор.

Индустрија

24. ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ИНДУСТРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ. Природни и друштвени услови развоја. Значај индустрије. Подела индустрије.
25. ЕНЕРГЕТИКА. Значај енергетике. Извори енергије. Производња и потрошња електричне струје.
26. РУДАРСТВО. Налазишта руда и минерала и њихова експлоатација.
27. ТЕШКА ПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА. Металургија, метална индустрија, електроиндустрија, хемијска индустрија и индустрија грађевинског материјала.
28. ЛАКА ИНДУСТРИЈА. Прехрамбена индустрија, текстилна индустрија, индустрија дувана и индустрија коже, гуме и обуће.

Саобраћај

29. КОПНЕНИ САОБРАЋАЈ. Утицај природних и друштвених фактора на развој саобраћаја у нашој земљи. Железнички саобраћај. Друмски саобраћај.
30. ВОДЕНИ, ВАЗДУШНИ И ПТТ САОБРАЋАЈ. Поморски саобраћај. Речни саобраћај. ПТТ саобраћај и друге врсте саобраћаја.

Трговина

31. ТРГОВИНА. Унутрашња и спољна трговина. Трговински и платни биланс.

Туризам

32. РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ ТУРИЗМА. Природни и друштвени фактори за развој туризма. Подела туризма. Приморски туризам.
33. КОНТИНЕНТАЛНИ ТУРИЗАМ. Услови за развој континенталног туризма. Планински туризам. Бањски туризам. Споменици културе и историјска места као елемент туризма. Промет туриста и приходи од туризма.

VI. РЕГИОНАЛНЕ ЦЕЛИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (9 + 4 = 13)

34. ЦРНОГОРСКО ПРИМОРЈЕ. Положај, величина, простирање и подела. Природне одлике и разуђеност обале. Културно-историјске особености. Становништво и насеља. Привредне одлике. Најзначајнији привредни, туристички и културни центри.

35. ЦРНОГОРСКА БРДА И ПОВРШИ. Положај, величина, простирање и подела. Природне особености. Становништво и насеља. Привредне одлике. Најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри.
 36. СТАРОВЛАШКО-РАШКА ВИСИЈА. Положај, величина, простирање и подела. Културно-историјске особености. Природне одлике. Становништво и насеља. Привредне одлике. Најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.
 37. КОСОВО И МЕТОХИЈА. Положај, величина, простирање и подела. Природне одлике. Културно-историјске одлике, споменици културе, историјска места. Становништво и насеља. Привредне одлике. Најзначајнији привредни, управни, туристички и културни центри.
 38. ЈУЖНО ПОМОРАВЉЕ. Положај, величина, простирање и подела. Природне одлике. Културно-историјске особености. Привредне одлике. Становништво и насеља. Најзначајнији привредни, управни, културни центри. Бање и минерални извори.
 39. ИСТОЧНА СРБИЈА. Положај, величина, простирање и подела. Природне одлике. Становништво и насеља. Културно-историјске одлике. Привредне карактеристике. Привредни, управни, културни и туристички центри.
 40. ШУМАДИЈА И ПОМОРАВЉЕ (ЗАПАДНО И ВЕЛИКО ПОМОРАВЉЕ). Положај, величина, простирање и подела. Природне особености. Културно историјске особености, споменици културе и историјска места. Становништво и насеља. Привредни, управни, културни и туристички центри.
 41. ЗАПАДНА СРБИЈА. Положај, величина, простирање и подела. Природне одлике. Културно-историјске особености, историјска места и споменици културе. Становништво и насеља. Привредни, управни, културни и туристички центри.
 42. ВОЈВОДИНА. Положај, величина, простирање и регионална подела. Природне особености. Културно-историјске одлике. Становништво и насеља. Привредни, управни, културни и туристички центри.
- VII. ЗЕМЉЕ НАСЕЉЕНЕ СРБИМА ВАН ГРАНИЦЕ
СР ЈУГОСЛАВИЈЕ (5+0 = 7)
43. СЛАВОНИЈА И БАРАЊА. Положај, величина и простирање. Природне одлике. Културно-историјске особености. Становништво и насеља. Привредне карактеристике. Привредни и културни центри. Везе са земљом матицом.

44. БОСАНСКА КРАЈИНА. Положај, величина, простирање, границе и регионална подела. Природне одлике. Културно-историјске особености. Становништво и насеља. Привредне одлике. Привредни, управни, културни и туристички центри. Везе са матицом земљом.
45. КНИНСКА КРАЈИНА. Положај, величина, простирање, границе и регионална подела. Природне одлике. Културно-историјске особености. Становништво и насеља. Привредне одлике. Привредни, управни, културни и туристички центри. Везе са матицом земљом.
46. ИСТОЧНА ХЕРЦЕГОВИНА, РОМАНИЈА И СЕМБЕРИЈА. Положај, величина, простирање и границе. Природне особености. Културно-историјске одлике. Становништво и насеља. Привредне одлике. Привредни, управни, културни центри. Везе са матицом земљом.
47. СРПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ЗЕМЉАМА ЕВРОПЕ, АМЕРИКЕ, АЗИЈЕ И ОКЕАНИЈЕ. Државе у којима живи највише Југословена, њихов живот и рад и везе са матицом земљом.

